

O‘SMIRLARDAGI KVADROBERLIK VA TERIANTROPIYAGA SABAB BO‘LUVCHI IJTIMOYIY -PSIXOLOGIK OMILLAR

Mamajonova Shoxista Kamoldinovna
Farg‘ona davlat universiteti, Psixologiya kafedrası o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19354957>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Axborot huruji davrida jamiyatda ijtimoiy me’yor tushunchasining tushunilishi, o‘smirlardagi xulq atvor buzilishlari haqida fikr yuritilgan. Globallashuv jarayonidagi salbiy oqitatlardan biri hisoblangan kvadrobika va teriantropiya va uni oldini olish chora tadbirlari haqida fikrlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy me’yor, kvadrobika, teriantropiya, globallashuv, o‘smir, xulq-atvor

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS CAUSING QUADROBICITY AND THERIANTHROPY IN TEENAGERS

Mamajonova Shokhista Kamoldinovna.
Lecturer of the Department of Psychology
Fergana State University

Abstract: This article examines the understanding of the concept of social norms in society, behavioral disorders in adolescents. Opinions on quadrobicity and therianthropy, which are considered as one of the negative factors of the globalization process, and measures to prevent it are highlighted.

Keywords: social norm, quadrobicity, therianthropy, globalization, teenager, behavior

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ВЫЗЫВАЮЩИЕ КВАДРОБЕРНОСТЬ И ТЕРИАНТРОПИИ У ПОДРОСТКОВ

Мамажонова Шохиста Камолдиновна.
Преподаватель кафедры психологии
Ферганского государственного университета

Аннотация: В данной статье рассматривается понимание понятия социальных норм в обществе, нарушений поведения у подростков. Выделены мнения о квадробике и териантропии, которые рассматриваются как один из негативных факторов процесса глобализации, и меры по ее предотвращению.

Ключевые слова: социальная норма, квадробика, териантропия, глобализация, подросток, поведение

Insoniyat tarixida tartibsizlik muqarrar ravishda halokatga aylanishi, aksincha, tartib va uyg‘unlikka intilish jamiyat va umuman hayot mavjudligining kafolati bo‘lishi mumkinligiga ishonarli misollar keltirilgan. Ijtimoiy me’yorlar ijtimoiy tizimni muqarrar o‘zgarishlar sharoitida hayotiy muvozanat holatida ushlab turadigan mexanizmdir. Jamiyatda turli me'yoriy submadaniyatlar bir vaqtning o‘zida yashaydi. Umuman olganda, norma tushunchasi juda bahsli. Lotin tilidan tarjima qilingan "me’yor" qoida degan ma’noni anglatadi. Ijtimoiy me’yorlarning o‘ziga xos xususiyati shundaki, ular insonlarning o‘zaro ta’sir doirasini tartibga soladi. Ijtimoiy me’yor - bu ijtimoiy hamjamiyat (guruh, tashkilot, sinf, jamiyat) o‘z a’zolariga faoliyat va munosabatlarni tartibga solish uchun qo‘yadigan talablar va kutishlar yig‘indisidir [2, 126 b.]. Ijtimoiy norma odamlarning, shuningdek, muayyan jamiyatda tarixan shakllangan ijtimoiy guruhlar va tashkilotlarning ruxsat etilgan yoki majburiy xatti-haraklari yig‘indisidir.

O’smirlik davri - bu shaxsiyning muhim bosqichi bo’lib, o’smirlar o’z-o’zini anglash, identifikatsiya qilish va ijtimoiy rolini rivojlantirish jarayonidan o’tadilar [2, 65 b.]. Ammo zamonaviy ijtimoiy, texnologik va madaniy ta’sirlar o’smirlarning tibbiy va shaxsiy holatini o’zgartirmoqda. Kvadroberlik (ya’ni, hayvonlar va insonlarning umumiy chegaralarining noaniqligi) va teriantropiya (inson hayvonlarning xulq – atvorini o’zida birlashtirishi) kabi muammolarni keltirib chiqaruvchi ijtimoiy-psixologik muhitni rivojlanishi jadallashmoqda.

O’smirlarning shaxsiy identitiylari shakllanayotgan bir paytda, ko’plab ijtimoiy ta’sirlarga duch keladilar. O’zaro munosabatlar, muhit, do’st, maktab va internet olamidagi ijtimoiy psixologik o’zgarishlar o’smirlarning o’z-o’zini anglashlariga tasir qiladi. O’smirlarda ba’zan hayvonlarga taqlid qilish va o’zlarida aks ettirgan holda, hayvon insonlashuvi yoki teriantropiyaga duch keladilar. Bu holat, ijtimoiy o’ziga xoslik va o’zini ifodalashning yangi ko’rinishi sifatida insoniyatni xavotirga solmoqda.

1. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ta’siri. Hozirgi kunda ko’plab o’smirlar ijtimoiy tarmoqlar orqali o’zaro aloqada bo’ladi. Ushbu platformalarda hayvonlarga xos xususiyatni, ularni kvadrober va teriantropiyani o’z ichiga olgan mavzular keng tarqalgan. O’smirlar bunday mazmunlarga duch kelganda, ularning o’z olishlarini olish, o’zaro muloqot qilish va o’zlarining narsalarni qabul qilishda ushbu ulash va obrazlarni qiladilar [4,355 b.].

2. Oila va tengdoshlar davrasining ta’siri.

3. Madaniyatdan va ma’rifiy ma’lumotlarning ta’siri. Madaniyat, reklama va ma’rifiy axborotlar orqali o’smir uchun turli xil zamonaviy obrazlar taklif etiladi. Ularning hayotida hayvonlar bilan qiyoslangan ideal obrazlarning mavjud bo’lishi, teriantropik xulq shakliga murojaat qilish xavfini oshiradi va rag’batlantiradi.

O’smirlarda kvadroberlikka (kvadroberlik — odam va boshqa hayvonlar xususiyatlarini birlashtiruvchi konsepsiya) va teriantropiyaga (odam va hayvonlarda aks etuvchi xususiyatlarning birlashuvi) moyillik bir nechta omillarga bog’liq bo’lishi mumkin:

1. Genetika: Ba’zi o’smirlar yoki ularning oilalarida biologik yoki irsiy jihatdan teriantropiyaga moyil bo’lishi mumkin. Bu ularning hissiy moyillikning shakllanishiga ta’sir qiladi.

2. Madaniyat va ta’lim: O’smirlar o’sib borayotgan paytda ularning atrof-muhitidagi bilimlar, kitoblar, filmlar va boshqa madaniy ta’sirlar ularning qiziqishlariga va qobiliyatlariga doir xususiyatlarni rivojlantiradi. Misol uchun, fantastika va hayvonlar haqida hikoyalar o’qish yoki tomosha qilish orqali bu mavzularga qiziqar qilingan bo’lishi mumkin.

3. Ijtimoiy muhit: O’smirlar o’z do’stlari, oila va jamiyatdan oladigan ta’sirlar orqali o’z qiziqishlarini va xulq-atvorlarini shakllantiradi. Ular hayvonlarga bo’lgan qiziqish yoki ulardagi ayrim xususiyatlarni (tasavvurlarni) ifodalaydigan muhitda o’sgan bo’lishi mumkin.

4. Psixologik xususiyatlar: O’smirlarning shaxsiyati, hissiy holati va o’zlarini ifoda etish usullari ham kvadroberlik va teriantropiyaga moyil bo’lishlariga ta’sir qilishi mumkin. Ular o’z-o’zini qidirish va ifodalash uchun obrazlarni qabul qilishlari mumkin. Natija kvadroberlik va teriantropiyaga moyillik o’smirning individual jihatlari, atrof-muhit, o’z-o’zini tasavvur etish usullari va boshqalar bilan bog’liq kompleks jarayon ekanligini ko’rsatadi.

O’smirlarda kvadroberlik va teriantropiyaga xos salbiy xulq-atvor rivojlanmasligini oldini olish uchun bir nechta tadbirlarni amalga oshirishda quyidagi tavsiyalar yordam berishi mumkin:

1. Ma’lumot berish. O’smirlarga psixologik va jismoniy salomatlik, ijtimoiy munosabatlar va sog’lom turmush tarsi to’g’risida ma’lumotlar berish orqali bu kabi xulq-atvorning oqibatlarini tushunishga yordam bera olamiz.

2. Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish. O‘smirlar ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlar va faoliyatlarni tashkil etish orqali ularda ijtimoiy muhitda o‘zlarini qanday tutish kerakligini o‘rganishga imkon beriladi.

3. Samimiy munosabatlarni rivojlantirish. O‘smirlarni samimiy munosabatlarda, do‘stlik va hamkorlikni rivojlantirishga yo‘naltirish. Bu orqali biz virtual muhitda ham o‘z-o‘zidan kuchayadigan xulq-atvorni kamaytirishga yordam beramiz.

4. Ijobiy faoliyatlar bilan band qilish. Sport, san’at va boshqa ijodiy faoliyatlarga jalb etish, o‘smirlarining energiyasini ijobiy yo‘nalishlarga sarflashga yordam beradi.

5. Oila a’zolari bilan muvaffaqiyatli munosabatlarni yo‘lga qo‘yish. Oila a’zolarining o‘zaro muloqotini yaxshilash va o‘smirlar bilan ishonchli aloqalar o‘rnatish, o‘smirlarning xavfsizlik hissini oshirishi va salbiy xulq-atvorni kamaytirishi mumkin.

6. Psixologik yordam olish imkonini berish. Zarur bo‘lganda psixolog yoki pedagog bilan maslahatlashish, shuningdek, ijtimoiy yordam dasturlariga jalb etish.

7. Ijobiy rol modellarini namoyish etish. O‘smirlar uchun ijobiy rol modellarini ko‘rsatish, sportchilar, san’atkorlar, fan sohasidagi etakchilar va boshqalar.

Ushbu chora-tadbirlar o‘smirlarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularda salbiy xulq-atvor rivojlanishining oldini olishga yordam berishi mumkin.

O‘smirlardagi kvadroberlik, teriantropiya murakkab va ko‘p jarayon bo‘lib, ijtimoiy-psixologik va kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Internet, oila, do‘stlar va madaniyat o‘smirlarning shaxsiy identifikatsiyasi, o‘z-o‘zini anglashiga va ijtimoiy munosabatlarga ta’sir qiladi. Ushbu muammoni chuqur o‘rganish orqali o‘smirga ijtimoiy qarama-qarshiliklarni yengishda sog‘lom yordam olishi uchun zarurdir.

O‘smirlarning ijtimoiy tarmoqlarda hayvonlar bilan bog‘liq kontentni ko‘rishda juda ta’sirchan bo‘ladilar. Bunday kontent ko‘plab ijtimoiy, emotsional va tajriba ta’sirlar ko‘rsatishi mumkin. Masalan, hayvonlarni qo‘llab-quvvatlash, ularga bo‘lgan mehr va shafqat’ularini kuchaytiradi, hayvonlarning qo‘llab-quvvatlash oid holatini yaxshi tomonga o‘zgartirishi mumkin. Boshqa tomondan, hayvonlar haqida kulgili yoki yoqimli videolar stressni va hayajonga, foydalanuvchilarga xursandchilikni chiqarishi mumkin. Noxolis ma’lumotlar esa, o‘smirlar orasida noto‘g‘ri tushunchalar va stereotiplar rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Менделевич В.Д. Интернет-зависимость и Интернет-независимость //Интернет-зависимость: психологическая природа и динамика развития /Под ред.А.Е.Войсунского– М.: Акрополь, 2009. С. 65

2. Змановский Е.В. Девиантология. Психология отклоняющегося поведения. – М.: 2003. – 288 с.

3. Шаповаленко И.В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология): учебник для студентов вузов. – М.: Гордарики, 2007. – 344 с.

4. Mamajonova Sh.K. O‘smirlar hayotida vertuallashuv jarayonining ijtimoiy omillari // FarDU. Ilmiy xabarlar. Maxsus son. 2022. B. 354-356 .